

LBRIS

We know
books

Dedicată memoriei părinților mei
Anca Valeria și Dumitru Guliman

Elena Ene Drăghici-Vasilescu

**Amintiri de călătorie prin viață.
Întâlniri și întâmplări**

(volumul I)

editgraph

Buzău, 2025

Aceasta este a doua ediție în limba română a cărții *Amintiri de călătorie prin viață. Partea întâia* (revizuită și cu informație suplimentară)

Editgraph

Ediția a doua completată și revizuită 2025

© Elena Ene Drăghici-Vasilescu

Prima ediție 2023

Vasilescu Academic, Oxford

© Elena Ene Drăghici-Vasilescu

Toate drepturile rezervate autoarei. Conținutul cărții este protejat de copyright. Nici o parte a acesteia nu poate fi copiată, păstrată, transmisă sau distribuită în vreun fel fără aprobarea prealabilă în scris a autoarei. Această declarație acoperă toate versiunile și edițiile cărții.

Elena Ene Drăghici-Vasilescu își declară drepturile legale și morale asupra acestei publicații în conformitate cu actul referitor la deținerea de Copyright și Patente din 1988/Copyright Designs and Patents Act 1988.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ENE DRĂGHICI-VASILESCU, ELENA

Amintiri de călătorie prin viață : întâlniri și întâmplări /
Elena Ene Drăghici-Vasilescu. - Buzău : Editgraph, 2025-
2 vol.

ISBN 978-630-318-206-3

Vol. 1. - 2025. - ISBN 978-630-318-207-0

821.135.1

Tipar: ~~editgraph~~ Buzău
www.editgraph.ro

Cuprins

Prefață	7
Introducere	9
Partea întâia: Întâlniri și surprize intelectuale	11
Partea a doua: Câte ceva despre formarea mea	25
Partea a treia: Vizite semnificative	39
Partea a patra: Acum	113
Bibliografie selectivă	127

adaug mai multe rânduri la cele de aici de vreme ce viața mea a avut atâtea meandre și încă se desfășoară din plin.

O să includ în text fotografii făcute de mine (unele în regim 'selfie'), de colegi, studenți, amici și membri de familie. Am lucrat mult cu ilustrații în ultimii 20 de ani și, în plus, apreciez arta fotografiei și am studiat-o într-o anumită măsură de la 14 ani; acestea sunt principalele motive pentru care am inclus imagini aici. Nu voi menționa numele celor ce au fotografiat pentru că nu am permisiunea dâșilor să o fac; o să indic, totuși, fotografiile proprii prin inițiale sau prin nota 'selfie'.

Deși cunosc normele ortografice ale limbii române introduse în 2005, o să le folosesc pe cele valabile înainte de această schimbare.

Partea întâia

Întâlniri și surprize intelectuale

Întâlniri și surprize intelectuale

Îmi amintesc cât de surprinsă am fost când am descoperit, la universitatea din Ottawa, că au existat teologi de orientare socialistă. Concret, am aflat că Paul Tillich, autorul *Teologiei Sistemice* (*Systematic Theology*) și al cărții *Curajul de a fi* (*The Courage to Be*) a fost un astfel de caz. El a fost membru a ceea ce s-a chemat 'The Fellowship of Socialist Christians' înființat la începutul anilor 30 ai secolului al XX-lea, mai târziu 'Frontier Fellowship' și apoi 'Christian Action'. Membrii grupului au considerat filozofia socială a lui Karl Marx ca fiind foarte importantă, fără ca ei să se considere comuniști. (Sunt mulți filozofi în lume care au avut sau au o poziție similară; Paul Sartre și Simone de Beauvoir s-au numărat printre aceștia¹).

În timp mi s-au conturat în minte asemănări între gândirea filozofică a lui Paul Tillich (1886-1965) și cea a lui Martin Heidegger (1889-1976). Cei doi profesori folosesc conceptul *Dasein* (ființare) în același sens. Ei tratează problematica existenței umane în termeni de putere dată de simplul fapt de a fi. Deci faptul că existăm ne face puternici prin forța dată de viață. Întrebarea 'Ce înseamnă că Dumnezeu există?' i-a preocupat pe amândoi acești gânditori. Și ambii au răspuns că Dumnezeu există în sensul însuși de a fi/de a avea puterea de a fi și pe aceea de a

¹ Jean-Paul Sartre, „As we [he and Simone] were neither members of the [Communist] party nor its avowed sympathizers, it was not our duty to write about Soviet labor camps; we were free to remain aloof from the quarrel over the nature of this system, provided that no events of sociological significance had occurred”, în François Bondy, „Jean-Paul Sartre and Politics”, *The Journal of Contemporary History*, 1967 (April), 2 (2), p. 25 [pp. 25–48], doi: 10.1177/002200946700200204. S2CID 150438929.

„Cum noi [el și Simone] nu am fost nici membri ai partidului [Comunist], nici simpatizanti declarați ai acestuia, nu a fost datoria noastră să scriem despre lagărele de muncă sovietice; am fost liberi să nu ne implicăm în dezbaterile despre natura acestui sistem [cel susținut de partidul Comunist]. Aceasta cu excepția situațiilor în care a fost vorba de evenimente cu semnificație sociologică.”

anihila non-existența. Când spunem că Dumnezeu există ne referim automat la relația divinului cu tot ceea ce este existent. În exprimarea lui Tillich: „Nici o teologie nu poate nega că ființarea consistă în forța de a exista. Nimeni nu le poate separa. În momentul în care spunem că Dumnezeu *este* ori că a fost, se naște întrebarea cum trebuie înțeleasă relația dintre el și ființă. Singurul răspuns posibil este că Dumnezeu este ființa însăși în sensul de putere de a fi or putere de a anihila non-existența.”² În cazul lui Tillich o astfel de idee este conectată cu teoria lui despre intersectarea istoriei umane cu cea divină.

A fost firesc să existe elemente comune în gândirea celor doi profesori deoarece viețile lor profesionale s-au suprapus parțial și, prin urmare, ei s-au format sub aceeași paradigmă intelectuală, cea a existențialismului. Cei doi au și lucrat simultan, între 1923 și 1928, la universitatea din Marburg. Tillich a emigrat în America în 1933, după ce Hitler a devenit Cancelarul Germaniei³ - și a predat la Harvard Divinity School (1955-1962) și, de asemenea, la universitatea din Chicago (1962-1965). El a dezvoltat în cercetarea umanistă ceea ce a devenit cunoscut ca metoda de corelare/'the method of correlation', o abordare care armonizează simboluri revelate în creștinism cu răspunsuri la probleme contemporane oferite de existențialism. Spre deosebire de interpretarea încetățenită a existențialismului ca un current intelectual ce subliniază prioritatea pe care existența o are vis-à-vis esența ființei, Tillich afirmă că existențialismul poate fi susținut „numai ca element al unui întreg, ca element al unei viziunii asupra structurii ființei în bunătațea sa înăscută și apoi ca o descriere a existenței umane în

² „No theology can suppress the notion of being as the power of being. One cannot separate them. In the moment in which one says that God *is* or that he has being, the question arises as to how his relation to being is understood. The only possible answer seems to be that God is being-itself, in the sense of the power of being or the power to conquer nonbeing;” Paul Tillich, *Systematic Theology*, vol. 2, 1957, p. 11, traducerea mea.

³ Adolf Hitler a fost numit Cancelar al Germaniei de Președintele Paul von Hindenburg pe 30 ianuarie 1933. Profesorul Paul Tillich a emigrat în America în luna noiembrie a aceluiași an.

acel context.⁴ În Oxford am găsit un coleg care a lucrat toată viața pe opera lui Tillich; acesta a fost Canon Trevor Williams cu care am avut multe discuții despre mesajul operei filozofului și teologului german. Acum, între 2022 și 2023, am avut un student la Master a cărui dizertație s-a axat pe elemente similare în *Teologia Sistematică* a lui Tillich și diverse texte ale lui Augustin. Dintre cei trei gânditori capadocieni pe care îi voi menționa mai departe și despre care am publicat diverse cărți și articole de interes mai degrabă pentru specialiștii ce lucrează pe subiecte care tratează cultura Bizanțului, mi-a rămas foarte puternic în minte o idee de la Grigorie al Nisei: faptul că în privința caracteristicilor umane, chiar și cele considerate de obicei defecte pot fi transformate în ceva pozitiv, în ceva ce poate mobiliza o ființă umană către progresul propriu și al celor din jur.

Un fel de întâlnire întru spirit și minte am avut și cu Mircea Eliade. Am comentat la Radio (cu semnătura Elena Ene) despre câteva din lucrările profesorului în privința sistemelor de gândire religioasă; materialul trebuie să fie încă în arhiva Radioului (Radio România Cultural). În plus, am dramatizat în 1993 pentru același post de Radio romanul *Noaptea de Sânziene* cu titlul „Ieșirea din Labirint”. Ca să fac aceasta a trebuit să o contactăm pe Cristinel Eliade, Domnul Mircea Handoca și eu (dânsa s-a dus doar în 2000). Nu fusesem sigură care erau cerințele legale în privința adaptării romanului din punct de vedere al copyright-ului și nici cei de la Radio nu știau. L-am găsit pe Domnul Handoca în București, unde locuiam (pe Calea Moșilor) și lucram; casa dânsului era aproape de a mea (și de Mântuleasa care apare în opera lui Eliade; treceam des pe acea stradă). Biograful profesorului a sunat-o pe Cristinel de față cu mine. Dânsa ne-a spus că este în regulă să fac adaptarea. (Cred ca Dl. Handoca a

⁴ Existențialismul este „possible only as an element in a larger whole, as an element in a vision of the structure of being in its created goodness, and then as a description of man's existence within that framework. Paul Tillich, *My Search for Absolutes*, New York: Simon and Schuster, 1967, p. 245; traducerea mea.

avut în grijă anumile aspecte legale ale moștenirii intelectuale a lui Eliade în România. Nu l-am întrebat despre aceasta direct, dar editorii de la Radio mi-au dat detaliile de contact ale dânsului și m-am gândit că se știa aceasta și că de aceea au făcut-o).

O prezentare pe care Mircea Handoca mi-a făcut-o într-unul din programele Radio-Televiziunii în 1993 a fost suficientă ca piesa să se transmită pe canalul de radio România Cultural. Am tradus textul meu în engleză sub titlul „Escape from the Labyrinth” în 2023 și l-am postat pe YouTube. În limba română piesa se transmite și acum des pe același program cu detaliile următoare: Dramatizare: Elena Ene (așa am semnat atunci); Regia artistică: Titel Constantinescu. În distribuție: Irina Petrescu, Irina Mazanitis, Florin Anton, Ion Pavlescu, Rodica Sanda Țuțuianu, Petre Dinuliu, Nicolae Crișu. Premiera radiofonică a avut loc pe 13 iulie 1993; una din dățile următoare când am ascultat piesa a fost 17 iunie 2021. Adaptarea este menționată de Cristina Scarlat în *Mircea Eliade, hermeneutica spectacolului*, volumul 2 și în Georgeta Răboj, Dan Oprina, Monica Patriciu, Magda Duțu, Domnica Țundrea-Gheorghiu; Vasile Manta, *Teatrul National Radiofonic*, volumul al doilea (1973-1993). A se vedea, de asemenea, *Ieșirea din Labirint* - Teatru Radiofonic Online; <https://arhiva.teatruradiofonic.com>.⁵ Observ că în unele surse

⁵ Elena Ene [acum si Drăghici-Vasilescu], „Ieșirea din Labirint”, adaptare radiofonică după *Noaptea de Sânziene* și *Încercarea Labirintului*, romanul lui Mircea Eliade, respectiv cartea lui de convorbiri cu Claude-Henri Rocquet. Piesa este menționată în Cristina Scarlat, *Mircea Eliade, hermeneutica spectacolului*, vol. 2, Iași: *Timpul*, 2008, p. 20. Regia artistică: Titel Constantinescu. În distribuție: Irina Petrescu, Irina Mazanitis, Florin Anton, Ion Pavlescu, Rodica Sanda Țuțuianu, Petre Dinuliu, Nicolae Crișu. Premiera radiofonică 13 iulie 1993; se transmite des pe programul România Cultural – una din dățile când am ascultat piesa a fost 17 iunie 2021. Adaptarea este menționată și în Georgeta Răboj, Dan Oprina, Monica Patriciu, Magda Duțu, Domnica Țundrea-Gheorghiu; Vasile Manta, *Teatrul National Radiofonic*, vol. 2 (1973-1993), București: Editura Casa Radio, 1998, p. 186. A se vedea, de asemenea, *Ieșirea din Labirint*, adaptare radiofonică de Elena Ene după *Noaptea de Sânziene* -

apare ca „Ieșirea din Labirint” de Mircea Eliade, dar, bineînțeles, profesorul nu a scris o operă cu acest titlu. În procesul de dramatizare al romanului *Noaptea de Sânziene* am pus în gura unor personaje câteva idei exprimate de Eliade în *Încercarea Labirintului (L'Épreuve du labyrinthe)*, cartea lui de convorbiri cu Claude-Henri Rocquet. As dori să transform această piesa într-un film. (Am finalizat piesa bazată pe opera lui Eliade la scurt timp după ce am dramatizat pentru același post de radio romanul lui Umberto Eco *Numele trandafirului* sub titlul *A existat o a doua carte a Poeticii lui Aristotel? O să povestesc mai târziu despre întâlnirea mea cu Eco în Oxford*). În timpul masteratului meu din Canada am sunat-o pe Cristinel des - într-o vreme săptămânal; și dânsa mă suna pe mine la fel de des. Am și acum o casetă audio (cea de pe telefonul meu fix) care a înregistrat un mesaj pe care mi l-a lăsat acolo. Îmi pare tare rău că nu am put să merg atunci să o văd pentru că îmi spunea atât de multe despre Mircea la telefon: gânduri, obiceiuri pe care le avea, întâmplări din viețile lor. Am ajuns în Chicago doar în 2016 la o conferință de Patrologie.

Întâlnirile cu domnul Professor Gabriel Liiceanu au avut loc când mergeam cu colegii mei de la institutul de cercetări la care lucram în București să ascultăm cursurile pe care le ținea la Universitatea din București; asistam, de asemenea la cele ale domnului Andrei Pleșu. S-a întâmplat de câteva ori să și discutăm personal în pauzele cursurilor. Convorbirile au avut ca obiect profesia, perspectivele profesionale și realitățile politice acute din jurul nostru (la începutul anilor 90 ai secolului al XX-lea erau foarte multe astfel de realități de discutat).

N-am înțeles de ce, când Domnul Liiceanu a venit la Oxford, Cristina Neagu (cu care, de altfel, mă înțeleg bine - cel puțin așa văd eu lucrurile și cu siguranță nu am avut niciodată

Teatru Radiofonic Online <https://arhiva.teatradiofonic.com>. Înregistrare din 13 iulie 1993.

un conflict), nu mi-a spus. Locuim la trei minute una de alta și, de vreme ce cunosc colegii de la Facultatea de Filozofie din Oxford, aș fi putut media activității acolo. Cristina nu mi-a spus nici când a venit domnul Horia-Roman Patapievici. Cu dânsul am discutat în avion, după primul meu an în Oxford. Mă întorceam la București cu o mulțime de cărți și articole copiate la xeros (în 1999 munca academică implica în principal lucrări pe hârtie; variantele electronice nu erau la fel de folosite cum sunt astăzi). Dânsul se întorcea dintr-o vizită în Londra. În acel moment nu știam dacă îmi puteam permite să studiez mai departe în Oxford și i-am spus aceasta. Dânsul m-a întrebat dacă știu limba germană. Am ezitat să spun ‘da’; motivul a fost faptul că nu o vorbesc bine. După aceea am regretat răspunsul: am studiat aceasta limbă și singură și cu colegii la Institutul de Științe ale Educației din București, când am fost angajată acolo ca cercetător științific (formam grupuri în care filologii predau diverse limbi), și la Oxford, la Centrul de limbi străine al universității. Și de fiecare dată când a trebuit să lucrez pe texte de limba germană am făcut-o singură, cu dicționarul, și a fost în regulă (procedez astfel și cu alte limbi străine; aceasta nu sunt piedici în cercetarea zilelor noastre). Până acum nu am fost în nici o situație în care mi s-a cerut să vorbesc limba germană, dar citez termenii necesari în original în lucrările de specialitate pe care le scriu. Nu știu dacă perfecționismul meu m-a ajutat întotdeauna în viață. În discuția cu Dl. Patapievici, după răspunsul meu, concluzia a fost că trebuie să fac tot posibilul să vin din nou la Oxford. Lucrurile s-au legat în așa fel încât aceasta s-a întâmplat.

Punctul culminant al activității mele din Marea Britanie, în afara de numirea ca Profesor în Oxford și ca Fellow al Societății Regale de Istorie /Royal Historical Society în urma unui vot, a fost când am funcționat ca Lector în Studii bizantine în paralel cu conducerea unui proiect în același domeniu de cercetare. Proiectul a fost sponsorizat de British Academy/Academia Britanică [de Științe și Arte] prin Facultatea de Istorie din

Oxford. Am avut și mai am încă zile foarte pline. Dau exemplul uecia în care am predat până la 3 pm, apoi am ținut o prelegere până la 5 pm, iar la 7. 30 pm a trebuit să ajung în Londra, la Parlament, pentru că un coleg mă invitase la recepția pe care o dădea acolo pentru că devenise membru al Camerei Lorzilor. În decursul unei altei zile, una a cărei dată mi-o amintesc precis din anumite motive personale - 29 iunie 2019 - am ținut o prelegere despre noțiunea filozofică de timp în Interlaken, Elveția (aproape de Berna) la 10 dimineața, iar la 3. 30 după-amiază o alta în colegiul meu din Oxford, Wolfson, pe tema 'Ritualuri' cu ocazia lansării revistei colegiului, *Romulus*. Iar seara Angela Gheorghiu trebuia să ne încante la Sheldonian Theatre în Oxford, unde aveam bilete din timp și am mers. (Ea nu a

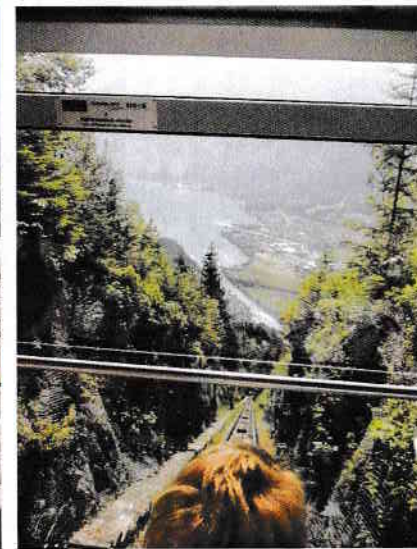

venit atunci; o artistă născută în Anglia a cântat, dar a ajuns și Angela în Oxford mai târziu și am vorbit cu ea; o căutasem odată la Conservator în București pentru un interviu când eram amândouă studente; ea era deja celebră. Fusesem trimisă de una din revistele universității din București să o găsească într-o vacanță; nu ne-am văzut atunci înainte de începerea cursurilor și mă bucur că ne-am întâlnit până la urmă în Anglia).

Interlaken, Elveția,
29 June 2019

Colegiul Wolfson al Universității din Oxford, Marea Britanie, 29 June 2019

Eu în Interlaken, Elveția, Muntele Jungfrau /Jungfrauoch, 3.466 metri deasupra nivelului mării; pe o parte se vede Mittelland până la Vosges și pe cealaltă ghețarul Aletsch care se învecinează cu munți de 4.000 metri

Sheldonian Theatre nu este numai clădirea superbă proiectată de arhitectul Christopher Wren (1632- 1723) în care au loc ceremoniile academice de început de an și absolvirile, dar și locul în care se țin prelegeri de către personalități importante, unde se conferă anual titlul de *Doctor Honoris Causa*, și unde artiști și orchestre oferă performanțe de muzică clasică.⁶

Eu în universitatea din Oxford. După Encaenia. Ne îmbrăcam la fel și când sunt ceremonii de absolvire în Oxford. Imaginea de aici este din anul 2023.

Am mai realizat ceva care sper să fie apreciat ca un fapt pozitiv: în perioada în care a trebuit să ne izolăm din cauza epidemiei (2020-2021) am publicat trei cărți de specialitate în limba engleză. Ce altceva puteam să fac? Predam on-line cum

⁶ Arhitectul Christopher Wren a fost fondatorul Societății Regale [de Științe]/ Royal Society și președintele acesteia între 1680 și 1682. Clădirea a ceea ce se cheamă Sheldonian Theatre a fost construită între 1664 și 1668.

faceau și colegii mei, citeam și scriam. M-am gândit că după ce am avut cărți publicate de Routledge și Palgrave și articole de Oxford University Press, pot să public și eu câteva volume singură. Cele publicate de mine în acea perioadă sunt următoarele: *Michelangelo, the Byzantines, and Plato*; *Creation and Time. Byzantine and Modern* și *Glimpses into Byzantium. Its Philosophy and Arts* (ultimul este o antologie de articole pe care le-am publicat între 2019 și 2021; acestea au fost verificate în prealabil de colegii din domeniul meu de lucru oficial). Obsesia cu trecerea timpului este destul de răspândită între cei ce scriu, așa că am pus și eu pe hârtie ce am știut despre acest subiect. Cartea care îl privește pe Michelangelo aduce dovezi că artistul a cunoscut arta bizantină și, de asemenea, alte câteva noutăți care se referă la educația lui formală.

Alte întâlniri demne de remarcat

Colegi ca Profesor Averil Cameron, Cyril Mango, Elizabeth Jeffreys, Mark Edwards și Marc Lauxerman, care contribuie din plin la dezvoltarea studiilor bizantine în Marea Britanie, îmi populează zilnic viața academică (Averil este și Doamnă - 'Dame' - a Imperiului Britanic; acest titlu este echivalentul celui de Cavaler). În afara de volumele pe care le-a publicat, dânsa a fost și Masterul colegiului Keble în Oxford). Cu Mark am și colaborat la editarea unei cărți apărute la editura Routledge (2016; ediția paperback 2017). Colaborarea acesta mi-a confirmat ce înseamnă muncă academică în Oxford: începeam să scriu la 6 dimineața și îi trimiteam prin e-mail lui Mark ce finalizam și el îmi răspundea imediat - deci era la masa de lucru așa devreme în zi. Este de remarcat faptul că în insulele britanice a fost nevoie de efort susținut pentru introducerea studiilor bizantine în universitate; în Balcani noi considerăm aproape automat că orice specialist în științe umaniste știe ceva substantial și despre subiecte aparținând acestui domeniu academic, dar aici s-au depus eforturi considerabile pentru ca disciplina să se impună. Deci cu celebrii mei colegii din Oxford discut și mă întâlnesc des.

Trebuie să spun ceva (am promis) și despre cum l-am cunoscut pe Umberto Eco. Înainte de a dramatiza pentru Radio România Cultural, secțiunea Filozofie, romanul său *Numele trandafirului* sub titlul *A existat o a doua carte a Poeticii lui Aristotel?* i-am scris profesorului Eco la universitatea dânsului, în Bologna. Apoi l-am întâlnit în Oxford, la Instituția Tayloriană / Taylorian Institution care are o bibliotecă unde sunt găzduite cărți în limba română. A ținut o prelegere în domeniul semioticii; eu am mers pentru că am dorit să-l cunosc personal. Sala nu a fost plină. Bineînțeles că mă așteptasem să fie... Oricum, am putut observa că Eco era un mult mai bun scriitor decât orator (cum a fost și cazul lui Lucian Blaga).

Situația a fost complet diferită la o conferință ținută de Jacques Derrida în 1997. Când a fost invitat la Queen's University în Kingston, Canada, amfiteatrul și balcoanele aferente au fost pline. Audiența a constituit-o câteva sute de studenți și profesori. Discursul a fost despre teza lui Francis Yoshihiro Fukuyama cu privire la 'finalitatea' istoriei umane care ar consta în instaurarea democrației liberale occidentale ca formă de guvernare pentru toate națiunile. În 1992 apăruse cartea lui Fukuyama *The End of History and the Last Man* și încă se vorbea despre conținutul acesteia în 1997, când eram în Ottawa. Publicația este o extensie a articolului „The End of History?” al aceluiași autor; această din urmă lucrare văzuse lumina tiparului în vara anului 1989, cu câteva luni înainte de căderea zidului din Berlin. Am format un grup din colegi interesați, am închiriat un microbuz și am parcurs aproximativ 200 kilometri către Kingston să-l ascultăm pe Derrida combătând teza politologului american.

După cum se știe, filozoful algerian/francez și-a exprimat de mai multe ori dezacordul cu ideea că evoluția istorică a omenirii sfârșește cu liberalismul propus de Occident. În fața noastră a repetat argumentația sa din cartea *Spectres de Marx: l'état de la dette, le travail du deuil et la nouvelle Internationale*.⁷ Derrida a afirmat că ce este evident în *The End of History...* sunt simpomele unei anxietăți culturale de care suferă reprezentanții orientărilor politice de dreapta cu privire la „Moartea lui Marx”. A subliniat de câteva ori că atunci când Francis Fukuyama propune ideea unui Super-Stat cu o piață liberă, el este puternic influențat de Alexandre Kojève (1902-1968) care susținea, în 1950's, că societatea americană este „împlinirea comunismului.” Totuși, Fukuyama vede Statele

⁷ Jacques Derrida, *Spectres de Marx: l'état de la dette, le travail du deuil et la nouvelle Internationale*, Editions Galilee, Paris, 1993. Cartea a fost tradusă în engleză de Peggy Kamuf ca *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning and the New International* și publicată pentru prima dată de Routledge, 1994.